

**Resultaten bevestigingen *Zin in leren! Zin in leven!* bij gebruikers en pedagogisch begeleiders CURbao
(looptijd onderzoek: 1 maart en 17 mei 2024)**

Inleiding	2
Kwantitatieve analyse	2
Algemeen.....	2
Stelling 1: Het leerplan <i>Zin in leren! Zin in leven!</i> (leerplansite of leerplanboek) geeft handvatten om zicht te krijgen op wat de leerlingen moeten leren.	3
Op welke manier gebruik je de doelen uit het leerplan <i>Zin in leren! Zin in leven!</i> ?	4
Stelling 2: Ik combineer in de (klas)praktijk doelen uit verschillende ontwikkelvelden.	5
Stelling 3: Ik gebruik de gewenste leeruitkomsten (ik-zinnen) bij ontwikkelvelden en thema's.	6
Stelling 4: Ik werk met de referentieleeftijden uit het leerplan (bijvoorbeeld bij differentiatie). ...	7
Stelling 5: De leerlijnen zijn duidelijk.	8
Stelling 6: <i>Zin in leren! Zin in leven!</i> zet aan om in het schoolteam over het leerplan en de leerplandoelen met elkaar te overleggen.	9
Stelling 7: Ik gebruik de overzichtsmodule van doelenkeuzes die het schooleigen digitale platform aanbiedt.	10
Kwalitatieve analyse naar de dertien implementatiefactoren uit <i>Zill? Ziezo!</i>	12
Factor 1: Afstemming tussen de eigen visie op onderwijs en de visie van <i>Zin in leren! Zin in leven!</i>	13
Factor 2: Het leerplan <i>Zin in leren! Zin in leven!</i> kennen	14
Factor 3: De waarde van <i>Zin in leren! Zin in leven!</i> onderschrijven	17
Factor 4: Positieve effecten van <i>Zin in leren! Zin in leven!</i> ervaren	18
Factor 5: Implementatiewijze.....	19
Factor 6: Communicatie	20
Factor 7: Ondersteuning en professionalisering	20
Factor 8: Adaptieve cultuur	21
Factor 9: Structuur en organisatie.....	22
Factor 10: Zorg dragen voor het vernieuwingsproces.....	22
Factor 11: Samenwerking	23
Factor 12: (Bege)leiding	23
Factor 13: Context.....	24
Conclusie	25
Referenties	26

Inleiding

Het leerplan *Zin in leren! Zin in leven!* (Zill) is sinds 1 september 2018 officieel in voege. We hebben als pedagogisch begeleiders en nascholers heel wat implementatieacties opgezet en doen dat nog steeds. In dit onderzoek zijn we enerzijds nieuwsgierig naar hoe scholen en leraren(teams) met Zill werken, anderzijds zijn we benieuwd naar de ervaringen van de begeleiders en nascholers. Deze kennis helpt ons om - na de invoering van nieuwe minimumdoelen - het leerplan Zill, de ondersteunende materialen en de implementatie door de pedagogische begeleiding te versterken zodat het implementatieproces van een 'aangepast' leerplan in elke basisschool van Katholiek Onderwijs Vlaanderen optimaal kan verlopen.

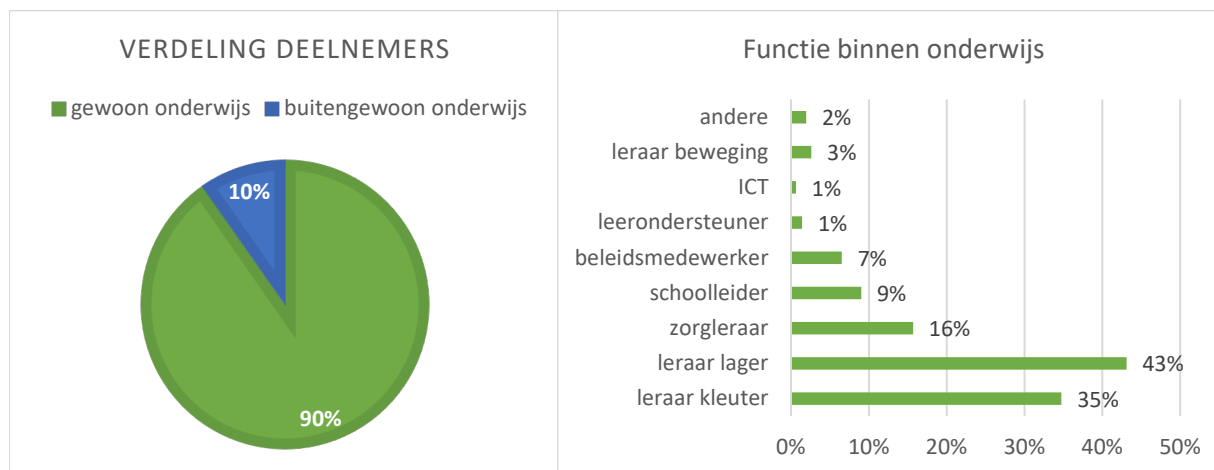
Deelnemers kregen een aantal stellingen en open vragen voorgelegd die geconnecteerd waren met uitgangspunten en uitwerking van het leerplan.

Kwantitatieve analyse

Algemeen

Cijfers

De vragenlijst werd ingevuld door 1700 respondenten. 1534 van hen komen uit het gewoon onderwijs, 166 uit het buitengewoon onderwijs.

Algemene vaststellingen

Vele antwoorden kwamen zowel in "positieve" zin als "negatieve" zin voor. Uit het proeftuinproject 'Zill? Ziezo!' dat de eerste implementatie voorafging maar ook uit recentere wetenschappelijke literatuur rond veranderings- en implementatieprocessen weten we dat dit proces vooral beïnvloed wordt door de mate van professionaliteit van de leraar en het team. Een team dat de vaardigheid bezit om het leerplan te incorporeren in de reeds bestaande schoolwerking, ruimte kan creëren om samen het leerplan goed te doorgronden en zich schooleigen te maken ervaart duidelijk meer voldoening van de professionele ruimte die het leerplan geeft. Teams en leraren die nood hebben aan veel houvast en het moeilijker vinden om schooleigen afspraken te maken hebben meer nood aan strakke uitgeschreven leerlijnen en kleine ontwikkelstappen.

Voor de leerplanontwikkelaars is dit een belangrijk inzicht maar eveneens een hele uitdaging: het verzoenen van deze twee - op het eerste gezicht tegengestelde - verwachtingen naar het ontwikkelde leerplan.

Stelling 1: Het leerplan Zin in leren! Zin in leven! (leerplansite of leerplanboek) geeft handvatten om zicht te krijgen op wat de leerlingen moeten leren.

Cijfers

Toelichting

Het merendeel van de respondenten geeft aan dat het leerplan handvatten biedt om zicht te krijgen op wat de leerlingen moeten leren.

Concreet gaat dit om handvatten als:

- duidelijk geformuleerde doelen
- richtinggevende ontwikkelstappen
- duidelijke verwachtingen
- leerlijnen als leidraad doorheen schoolloopbaan (horizontaal & verticaal)
- inspirerende praktijkvoorbeelden

De respondenten die een rol opnemen op beleidsniveau geven aan dat ze vaak kampen met een spanningsveld tussen leerjaren voor wie welke leerstof moet opnemen. Dit leidt tot discussies binnen het team.

Quote(s)

“Soms mis ik toch nog wat concretere of kleinere stappen in de leerlijn, die het eenvoudiger zouden maken om te differentiëren.” (leraar kleuter, zorgleraar)

“Goede handvaten, duidelijk, maar te algemeen wel en er “moet” nog weinig per leeftijd, het moet pas na grote leeftijds categorie” (leraar lager, ICT-coördinator)

“De doelstellingen zijn vaak heel concreet, maar soms nogal vaag en veelomvattend. Dit maakt het interpreteren en implementeren moeilijker.” (leraar lager, beleidsondersteuner)

“De spreiding in de leeftijden maakte het niet altijd om alle neuzen binnen 1 team in dezelfde richting te krijgen. Er bestaat veel discussie als in 'wij moeten dat nog niet doen, dat moeten ze pas op 9 jr 10 jr 12 jr doen', waardoor er te veel druk komt in 1 leerjaar...” (beleidsmedewerker)

“De doelen zijn niet altijd in begrijpbare taal geschreven. Het zou handig zijn mocht je in de doelselector bij elk doel met 1 klik kunnen doorklikken naar concrete voorbeelden.” (leraar lager)

“Als school krijg je heel wat 'vrijheid' om de ZILL-doelen te linken aan je visie, decretale verplichtingen, ... De vertaalslag naar de praktijkvloer 'verwacht' een sterk beleid!” (leraar kleuter)

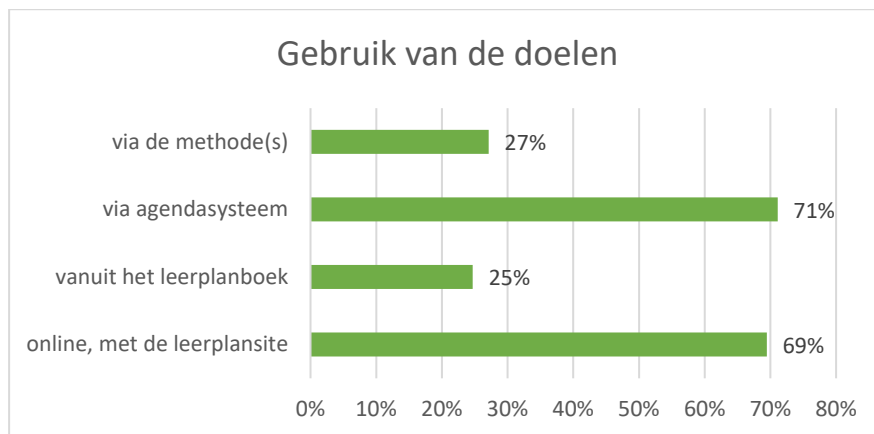
“Het leerplanboek beoogt een duidelijke gezamenlijke doelgerichtheid binnen een school, met de nodige aandacht voor differentiatie binnen de (klas)groep.”

“Met de nodige aandacht voor zowel de persoonsgebonden als cultuurgebonden doelstellingen kunnen we zorgen we voor een harmonische ontwikkeling van onze kinderen. Aan ons om beide soorten doelstellingen evenwichtig aan bod te laten komen.” (taalcoördinator, beleidsmedewerker)

“Het leerplan is vaak te ruim voor leraren. Dit maakt het moeilijk om binnen de school te bepalen waar we aan werken in een bepaald leerjaar en wat leerlingen grotendeels verworven zouden moeten hebben. Onze school is enorm sterk in differentiatie maar wij vervallen door Zill vaak in het uitwerken van enorm veel sporen binnen dezelfde leeftijdsgroep.” (zorgleraar, beleidsmedewerker)

Op welke manier gebruik je de doelen uit het leerplan *Zin in leren! Zin in leven!*?

Cijfers

Analyse van de Zill-bezoekers

- In de periode van 1 augustus 2023 tot en met 22 mei 2024 zijn er 118 000 bezoekers geweest op de leerplansite.
- Er zijn pieken in november en maart.
- In totaal waren er in die periode 2 650 669 weergaven van Zill-pagina's.
- Er wordt heel veel gezocht op de Zill-site, ook illustraties en praktijkvoorbeelden worden actief bekeken.
- Van de inhoud is taalontwikkeling het meest populair
- Mensen komen voor een heel groot deel via zoekmachines zoals Google, 1/3 gaat rechtstreeks naar de Zill-site en een klein deel komt van elders bv. doorgestuurd via de PRO.-site.

Toelichting

Het is belangrijk om voldoende te wegen op de agendasystemen aangezien deze vaak worden gebruikt. Zo werden er in het schooljaar 2022-2023 in totaal 16 852 816 fiches gemaakt vanuit de agendasystemen. Ook het leerplanboek wordt vaak gebruikt (als werkinstrument).

Stelling 2: Ik combineer in de (klas)praktijk doelen uit verschillende ontwikkelvelden.

Cijfers

Toelichting

Het overgrote merendeel van de respondenten geven duidelijk aan dat ze binnen hun klaspraktijk doelen uit verschillende ontwikkelvelden combineren. Enkele drijfveren die sterk naar voren komen zijn:

- anders is het niet 'Zillig'
- verwachting op school
- aandacht voor de harmonische en brede ontwikkeling van elk kind
- binnen de kleuterschool is er automatisch een sterke wisselwerking tussen de ontwikkelvelden

Ondersteunende instrumenten die hier af en toe bij worden benoemd zijn:

- ZILL planner
- focusfiche
- Leerplansite

Bij de leraren LO die deze stelling extra motiveerden, zijn de meningen hierover eerder verdeeld. Daar waar de ene respondent aangeeft zich vooral toe te spitsten op motorische vaardigheden, ziet de andere dan weer heel wat kansen om verbinding te maken naar andere ontwikkelvelden.

Wanneer men geen verbinding maakt tussen de ontwikkelvelden, is het eerder omdat men schoolleider is of geen klasopdracht heeft, men het nog niet gewoon is, werkt met handleidingen of omdat men er heel bewust voor kiest om zich te focussen op één specifiek doel. Bijvoorbeeld: *OKAN-juf, binnen de verhoogde zorg, in BuBaO, vanuit de schoolvisie...*

Quote(s)

"1 helder leerdoel per les, met de verwachting dat 80% van de klasgroep het doel behaalt, is onze aanpak op school. Focus leggen is essentieel om gevoel competentie kind en leerkracht te maximaliseren. Dit zorgt voor zo weinig mogelijk ruis op het werkgeheugen van zowel lerende als leraar. Bovendien is het zo ook haalbaar om voor de leerkracht op het einde van de les betrouwbaar te weten wie het doel behaald heeft en wie verlengde instructie nodig heeft."
(schoolleider)

"Als je ZILL wilt werken is doelen combineren een must!" (leraar kleuter)

"Het is door gebruik van de leerplansite gemakkelijker om vakoverschrijdend doelgericht te werken en daarin ook iedere keer persoonsgebonden ontwikkelvelden te integreren op doelgerichte manier." (beleidsondersteuner)

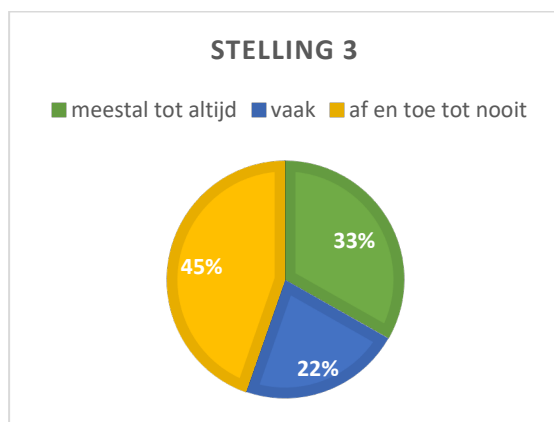
“Bij het nakijken van agenda's van collega's bekijk ik of ze cultuurgebonden en persoonsgebonden combineren en of ze al dan niet vakoverschrijdend werken.” (schoolleider)

“Bij ons worden veel lesfiches gemaakt omdat wij weinig methodegebonden werken. In die lesfiches zitten naast het specifieke domein (bijvoorbeeld: taalontwikkeling) altijd meerdere persoonsgebonden doelen.” (leraar buitengewoon)

“Op een zorgoverleg worden sterktes en barrières ingevuld in een tabel met alle ontwikkelvelden. Zo kunnen acties op klasniveau (arrangementthema) of op leerlingenniveau (zorgondersteuning) gemaakt worden. Ik maak vaak gebruik van de ZILL-selector om zo een fiche op te maken voor 1 kind, een groepje of de hele klas. Het IAC wordt ook opgebouwd obv ZILL, we gebruiken het ordeningskader heel vaak omdat het zo overzichtelijk is.” (zorgcoördinator kleuters)

Stelling 3: Ik gebruik de gewenste leeruitkomsten (ik-zinnen) bij ontwikkelvelden en thema's.

Cijfers

Toelichting

Verschillende respondenten geven aan de vraag echter niet te begrijpen. Diegene die er mee werken, motiveerden dit als volgt:

- een verplichte schoolafpraak
- wordt gebruikt tijdens vergaderingen
- bij rapportering, ook naar ouders toe
- bij het opstellen van een zorgplan
- ondersteunend bij verduidelijking van de doelen
- ondersteunt bij het kiezen van het juiste ontwikkelveld of -thema
- ter inspiratie uitwerking KVS
- voor het eindrapport 'zelfevaluatie' 6e leerjaar

Enkele redenen waarom er bewust niet mee gewerkt wordt zijn:

- men gebruikt eerder de onderliggende doelen en ontwikkelstappen
- een aantal nog te weinig concreet
- voorkeur eigen geformuleerde lesdoelen
- men laat zich leiden door handleidingen
- ...

Dit zijn over het algemeen allemaal antwoorden die niet veelvuldig naar voor kwamen.

Verder hadden veel respondenten het in hun extra toelichting over een ander soort 'Ik-zinnen'. Hiermee doelden ze dus niet op de gewenste leeruitkomsten bij ontwikkelvelden en thema's.

Zij gaven daarbij aan dat het gebruik van deze **zelf geformuleerde IK-zinnen** een belangrijke meerwaarde zijn binnen hun onderwijspraktijk nl.:

- helpt hen de doelen te concretiseren
- ondersteunt bij evalueren
- geeft zicht op de te bereiken leeruitkomsten
- helpt bij doelselectie
- is concreter voor de leerlingen
- vergroot motivatie en betrokkenheid bij de leerlingen
- meer focus op de doelen, de groeilijnen
- ...

Quote(s)

“Dit werd toegelicht bij nieuwe leerplan, maar niet ingeburgerd in dagelijks gebruik.”
(schoolleider)

“We gebruiken leeruitkomsten (ik-zinnen) om een eindrapport 'zelfevaluatie' voor onze leerlingen in het zesde leerjaar.” (leraar lager)

“Als je meer verduidelijking zoekt bij een ontwikkelveld en thema worden deze gewenste leeruitkomsten wel eens geraadpleegd hoewel er meestal onmiddellijk wordt gezocht bij de doelen binnen het ontwikkelthema.” (zorgleraar, beleidsmedewerker, leraar kleuter)

“We zijn onze ontwikkelingsdoelen aan het omzetten in ik-doelen. Leerkrachten maken ik-doelen voor de kinderen aan bij bv. Project.” (directeur)

“Ons team gebruikt die leeruitkomsten bij rapporten.” (schoolleider)

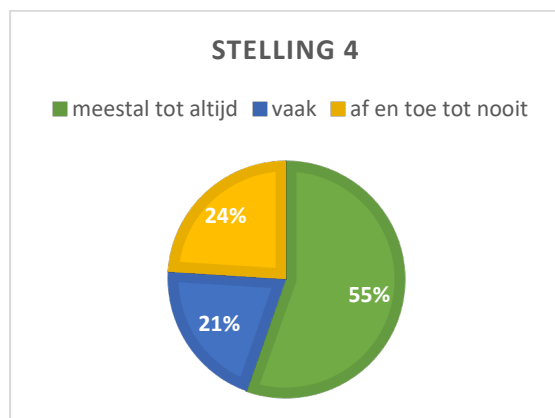
“De leeruitkomsten zijn voor mij een verduidelijking wat de ontwikkelthema's inhouden.” (leraar kleuter)

“De leeruitkomsten baden in een sterke sociaal constructivistische visie. Op onze school is de leerkracht de regisseur van het leerproces van elk kind, en niet het kind zelf. We gaan niet inzien dat, ontdekken, verkennen. We willen dat elk kind leert in elke les en daar is elke leerkracht verantwoordelijk voor.” (schoolleider BuBao)

“We werken vooral met de ontwikkelstappen, die zijn veel duidelijker en concreter, maar niet rechtstreeks geformuleerd in een ik-zin. De ik-zin bij de ontwikkelvelden en thema's zijn veel te algemeen en vertellen nog te weinig over de generieke doelen die eraan gelinkt zijn.”
(schoolleider)

Stelling 4: Ik werk met de referentieleeftijden uit het leerplan (bijvoorbeeld bij differentiatie).

Cijfers

Toelichting

De referentieleeftijden worden vaak aangegeven als een goed handvat om ontwikkelingsgericht aan de slag te gaan. Dit schept vele mogelijkheden om doelgericht te differentiëren binnen de klas/school. Dit komt meer voor in regulier onderwijs, buitengewoon onderwijs vindt dit minder bruikbaar.

Voor IAC en meertaligheid spreekt de bruikbaarheid elkaar tegen.

De uitbreiding 0-2,5 is een echte meerwaarde voor de kleuterleraren.

Quote(s)

“De referentieleeftijd helpt, maar zorgt ook dat we te veel vastgepind worden. Het is eerder een inspiratie dan een maatstaf. Het kind en zijn evolutie moet nog steeds centraal staan. De leerlijnen zijn soms te vaag en passen niet bij het idee dat je had over het hoofddoel. Hierdoor brengt het soms ook verwarring.” (leraar kleuter)

“Bij differentiatie is het leerplan zeer handig om te kijken wat de voorgaande en de volgende stap zijn. Zo weet ik nog steeds dat ik doelgericht aan het differentiëren ben.” (beleidsondersteuner)

“Bij menggroepen zoals de onze, doe je dit automatisch!” (leraar kleuter)

“Ik gebruik de gehele leerlijn vaak tot 7 jaar. Zo kan ik in beide richtingen differentiëren. Zo zie ik hoe ik kan verarmen of verrijken.” (leraar kleuter)

“Je laat alle kinderen op hun eigen tempo groeien.” (leraar kleuter en nu directie)

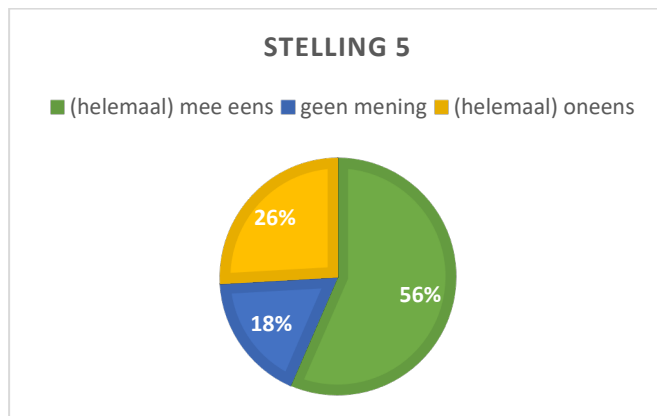
“Zill geeft de kinderen meer tijd om een doel te bereiken. Een logische keuze in een huidige inclusieve school.” (leraar kleuter, zorgleraar)

“Het mooie aan Zill is de groeimarge die het leerplan weergeeft. Helaas zijn zeker in de lagere school de methodes hier onvoldoende op afgesteld en kunnen leerkrachten hiermee onvoldoende aan de slag. Groei- en ontwikkeltijd is waardevol, want niet ieder kind staat op hetzelfde moment op dezelfde plaats in de ontwikkeling.” (schoolleider)

“De referentieleeftijden zijn overwegend dermate ruim geformuleerd alsof ze lijken te suggereren dat je leren tijd moet geven, dat het wel ooit eens een keer zal gebeuren. Vanuit een wetenschappelijke onderbouwde visie op kansengelijkheid is onze school er zich van bewust dat voor kansarme groepen, elke minuut telt. Effectieve en efficiënte lesontwerpen zijn een minimale professionele standaard op onze school.” (schoolleider)

Stelling 5: De leerlijnen zijn duidelijk.

Cijfers

Toelichting

Leraren geven aan dat de leerlijnen bij de start van het leerplan zeer moeilijk om begrijpen waren, maar door ze dagelijks te gebruiken, met elkaar in discours te gaan, ... klaart de hemel wel al op voor vele leraren. Ze worden duidelijker en de zinvolheid komt tot uiting en zorgt voor een samenhangende leerervaring. Bij de respondenten die aangeven de leerlijnen vaak te gebruiken, blijft de vraag naar vereenvoudigd taalgebruik ook een issue.

Quote(s)

“Door gebruik begin je de leerlijnen te begrijpen” (zorgleraar)

“Kan er niet gewoon een heldere opsomming wat geleerd moet worden, met voorbeelden.”
(schoolleider)

“Sommige zijn heel moeilijk verwoord. Dikwijls helpt het lampje rechts ernaast wel voor verduidelijking.” (leraar kleuter)

“Bij de voorstelling van het leerplan zei men dat het in begrijpbare taal geschreven is...sorry maar dan ben ik heel dom want ik begrijp ze vaak NIET. Ik moet de heel lange zin meerdere keren lezen om ze te begrijpen wat heel frustrerend is. Daardoor mindert de goesting om met het leerplan bezig te zijn. Je moet een zee van tijd hebben en mijn vrije tijd wil ik graag aan mijn gezin besteden.” (leraar kleuter)

“Na wat zoeken door de jaren lukt dit aardig.” (leraar kleuter en zorg)

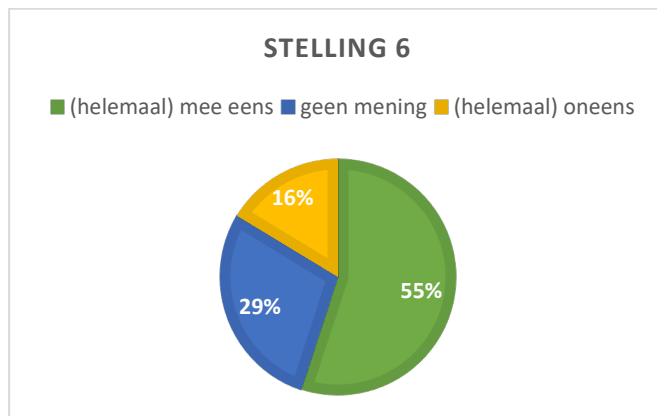
“Het is nu eenmaal niet altijd gemakkelijk om complexe leerinhouden duidelijk te beschrijven.”
(schoolleider)

“ZILL is zeer overzichtelijk, de formulering is echter niet altijd even duidelijk.” (leraar lager)

“Duidelijke leerlijnen zijn nodig om doelgericht te plannen, differentiëren, evalueren.” (leraar kleuter)

Stelling 6: Zin in leren! Zin in leven! zet aan om in het schoolteam over het leerplan en de leerplandoelen met elkaar te overleggen.

Cijfers

Toelichting

Doordat er verschillende interpretaties binnen één team zijn, schept dit kansen tot discours, maar anderzijds is het ook reden tot discussie en frustratie.

Kleuterleraren zijn meer gewend om dit te doen dan leraren lager onderwijs.

Discours over leerlijnen, doelen, velden, differentiatie, ...

Waarom geen discours:

- Planlast
- Rol van de schoolleider
- Gebrek aan tijd
- Niet meer nodig
- Methodes gaan voor op het leerplan

Quote(s)

“Er is al veel rond zill gedaan, maar na 6 jaar is het nog niet ten volle in orde. Dit leerplan vergt veel van de leerkrachten, terwijl veel leerkrachten tegen een burn-out aanleunen. Ik heb de indruk dat dit leerplan niet door mensen op de werkvloer gemaakt is, maar eerder door iemand die in zijn ivoren toren dirigeert.” (leraar lager)

“Zill heeft hier jammer genoeg niet voor gezorgd. De methodes moeten drastisch aangepakt worden en de kijk op wetenschappelijk onderzoek. Een lerarenopleiding is geen universiteit. Ik ga ervan uit dat wat er in zill staat juist is. Dit is helaas niet zo. Zeker op gebied van kleine motoriek botst ik enorm met Zill. De ondergrond klopt niet en is gebaseerd op Bodymap. En sorry dit vind ik echt een schande, jammer dat het katholieke onderwijs hier ons niet van op de hoogte heeft gesteld, en hopelijk passen jullie die grondig aan!!!” (leraar kleuter, zorgleraar)

“Wij hebben al veel personeelsvergaderingen over Zill gepraat en met Zill gewerkt.” (leraar lager)

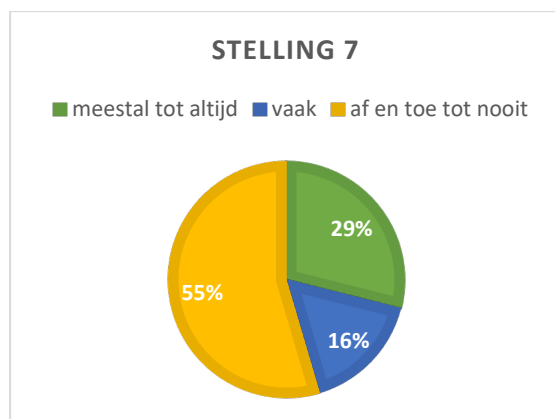
“Dit moet je doen. Het is immers onmogelijk om aan meer dan 1000 doelen te werken. Je moet afspreken wat voor jouw school belangrijk is, best gekoppeld aan de visie.” (leraar kleuter)

“”Meer dan ooit wordt het leerplan effectief gebruikt. Voorheen baseerden we ons in de lagere school enkel op de handleidingen. Per uitzondering werd eens een leerplan geopend. Nu is het geen boek dat stof vangt in de kast. In het agendasysteem kom je de doelen dagelijks tegen. De selector wordt daar actief gebruikt bij eigen arrangementen. Bij arrangementen uit de methodes worden de fiches gesleept, maar nog te weinig kritisch bekeken (focus). Het boek werd in het begin vaak gebruikt. Het wordt nu nog af en toe gebruikt, omdat sommige leerkrachten graag op papier lezen. Binnen beleid wordt de selector regelmatig gebruikt om het leerplan te raadplegen, om te werken aan prioriteiten, om snel eens in het leerplan te kijken als een vraag opduikt ...”
(beleidsmedewerker)

“Er is ruimte voor eigen inbreng, er is ruimte voor persoonlijke interpretatie. Het is een flexibel leerplan. Omwille van deze redenen is de aanzet om als schoolteam met elkaar te overleggen zeker en vast gegeven.” (schoolleider)

Stelling 7: Ik gebruik de overzichtsmodule van doelenkeuzes die het schooleigen digitale platform aanbiedt.

Cijfers

Toelichting

Een groot percentage van de respondenten kent de doelenrapportage niet of geeft aan deze weinig of niet te gebruiken... Respondenten beantwoorden deze vraag vaak vanuit het werken met een registratiesysteem, maar de link naar de doelenrapportage zelf werd zelden gemaakt.

Quote(s)

“Het turven van doelen is nadelig voor de effectiviteit van het bewust omgaan met doelen. Er bestaat een grote discrepantie tussen de lagere school en kleuterschool als het gaat om kennis van de Zill!-doelen. Methodes zijn hiervan de grootste oorzaak. Mijns inziens zouden er twee opties moeten zijn: ofwel biedt de methode geen concordantielijst aan waardoor leerkrachten krachtiger worden in het correct bezig zijn met de Zill!-doelen OF er is een commissie die hun goedkeuring moet geven alvorens uitgeverijen de markt mogen opgaan met hun methodes, al dan niet koepel gebonden.” (schoolleider)

“Zo krijg ik een duidelijk overzicht in welke ontwikkelingsvelden het doel aanbod komt en kan ik gericht het juiste doel aanduiden waarop ik de focus wil leggen in die bepaalde les.” (leraar kleuter zorgleraar)

“Is moeilijk te hanteren, want worden soms meermaals geturfd, terwijl dit om een steeds herhalende activiteit gaat of met verschillende groepjes in de klas wordt aan hetzelfde gewerkt.” (schoolleider)

“Ik hoop dat de dure handleiding aan alle doelen voldoen zoals ze ons beloven! Ik maak zeker extra werkbladen als ik merk dat bepaalde oefeningen nog niet lukken. Maar ik ga zelden op zoek om te kijken of er een doel is waar ik nog niet aan werkte... Zou ik misschien wel vaker moeten doen!” (leraar lager)

“Ik probeer te werken vanuit de leefwereld van de kinderen en wat er zich aanbiedt, hierdoor komen sommige doelen meer aan bod dan de andere. Het ene jaar heeft meer nood aan motorische doelen, het andere jaar komt dan toevallig technische doelen aan bod. Ik let er wel op dat de wiskundige en taaldoelen voldoende aangetikt worden.” (leraar kleuter)

“Ik ben ervan overtuigd dat ik aan heel veel doelen werk, bewust of onbewust. De doelen zelf zijn misschien niet altijd aangeduid of komen in de overzichtsmodule zelfs niet voor, maar onbewust komen ze ter sprake en wordt eraan gewerkt. Als je inspeelt op het moment, de kinderen, de vertelsels, ... komen er een waaier van doelstellingen aan bod, jammer genoeg worden deze niet meegeteld en kan ik dit niet aantonen... De overzichtsmodule maakt mij alleen maar onzeker en zou mij laten twijfelen over het feit dat ik goed bezig ben. Dit kan niet de bedoeling zijn.” (leraar kleuter)

“Daar heb ik persoonlijk nog niet zoveel gebruik van gemaakt, iets waar ik mezelf nog kan toe aanzetten.” (leerondersteuner)

“Dit is voor mij een vorm van zelfevaluatie zodat ik een overzicht heb als er een evenwicht zit in de doelen die aan bod gekomen zijn, waaraan ik nog moet werken ...” (leraar kleuter)

Kwalitatieve analyse naar de dertien implementatiefactoren uit *Zill? Ziezo!*

Het aanwenden van het innovatief vermogen en een brede combinatie van initiatieven, acties en maatregelen op macro-, meso- en microniveau faciliteert de implementatie van *Zin in leren! Zin in leven!*. Zoals gevisualiseerd in Figuur 1 grijpt een integrale implementatie zowel in op beleidsmatige en organisatorische processen als op processen die verband houden met onderwijsvisie en didactisch handelen. Op microniveau grijpt de implementatie van *Zin in leren! Zin in leven!* ook in op het leren en de ontwikkeling van leerlingen (Valcke, 2019).

Figuur 1: Processen op macro-, meso-, en microniveau bij de implementatie van *Zin in leren! Zin in leven!*

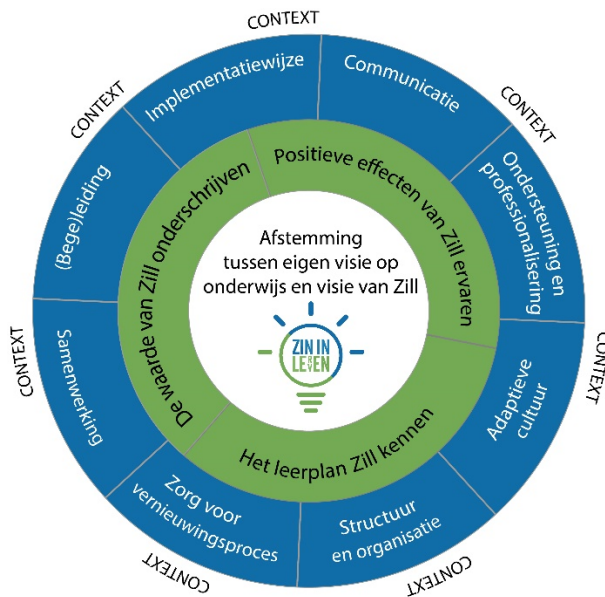

Noot. Overgenomen uit *Zill? Ziezo!* (Katholiek Onderwijs Vlaanderen, 2018).

Uit het onderzoek *Zill? Ziezo!* (Katholiek Onderwijs Vlaanderen, 2018) resulteren dertien factoren die de implementatie van *Zin in leren! Zin in leven!* beïnvloeden: vier factoren met betrekking tot de processen rond onderwijsvisie en didactisch handelen en acht factoren met betrekking tot de processen rond beleid en organisatie. Als dertiende factor wordt ook de context opgenomen in de implementatieschijf (zie Figuur 2). Meer achtergrondinformatie over de dertien beïnvloedende factoren en bijhorende tools voor de praktijk zijn terug te vinden op de [Pro-Site](#).

In de bevraging afgenomen bij de gebruikersgroep en de pedagogisch begeleiders waren naast de stellingen twee open vragen opgenomen: 1) *Hoe kan het leerplan Zin in leren! Zin in leven! voor jou nog verbeterd worden?* en 2) *Welk materiaal en welke ondersteuning mis je om het leerplan Zin in leren! Zin in leven! goed te kunnen gebruiken?* De antwoorden werden deductief geanalyseerd naar de dertien implementatiefactoren voor *Zin in leren! Zin in leven!*.

Figuur 2: Implementatieschijf met dertien beïnvloedende factoren voor Zin in leren! Zin in leven!

Noot. Overgenomen uit Zill? Ziezo! (Katholiek Onderwijs Vlaanderen, 2018).

Factor 1: Afstemming tussen de eigen visie op onderwijs en de visie van *Zin in leren! Zin in leven!*

Duiding factor

Door de subjectieve onderwijstheorieën in team met elkaar te delen, te bediscussiëren, bij te stellen en af te stemmen met de visie van *Zin in leren! Zin in leven!* werkt het team aan een gedeelde en gedragen visie op kwaliteitsvol onderwijs (Kelchtermans, 1994; 2001). De visie van *Zin in leren! Zin in leven!* wordt geëxpliciteerd onder de vorm van 'krachtlijnen'.

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

- Discours voeren over visie(s) op onderwijs en de visie van *Zin in leren! Zin in leven!*
- Duiding en (wetenschappelijke) onderbouwing vanuit verschillende strekkingen geven bij de visie van *Zin in leren! Zin in leven!*
- Discours voeren rond de titel van het leerplan '*Zin in Leren! Zin in Leven!*' als de grote 'waartoe'
- Tools aanreiken om over visie van *Zin in leren! Zin in leven!* in gesprek te gaan (vb. krachtlijnen, ...)

Quote(s)

"Wij willen graag terug naar de essentie van het lesgeven, zonder onze aandacht op de totale ontwikkeling van het kind uit het oog te verliezen en om zo meer tijd te kunnen maken van bijvoorbeeld een degelijke studie van het Zill-leerplan door ons gehele schoolteam."

"Graag tabula rasa, te beginnen met de visie op leren. Laat a.u.b. het sociaal constructivisme voor wat het is en schakel asap naar wetenschappelijk onderbouwde inzichten om een nieuwe basis te maken. Inzichten uit longitudinaal, internationaal robuust onderzoek die al decennia lang aangetoond hebben hoe leren werkt en hoe lesgeven werkt. "

"Mooie titel voor een leerplan."

"Er zijn nog steeds leerkrachten die nog niet ten volle ZILL benutten zoals het zou moeten. Nog handigere tools om ook hen mee 'op de kar' te krijgen..."

Bijkomende aanbevelingen van de pedagogisch begeleiders:

- Maak de doelen toegankelijker en begrijpelijker voor leraren door ze te vertalen naar de klaspraktijk en te voorzien van concrete ontwikkelstappen.
- Streef naar meer specifieke en gefocuste doelen, met aandacht voor cyclische ontwikkelstappen en concrete handvatten voor implementatie in de klaspraktijk.

Factor 2: Het leerplan *Zin in leren! Zin in leven!* kennen

Duiding naar Zill? Ziezo!

Een belangrijke voorwaarde om *Zin in leren! Zin in leven!* te kunnen implementeren is het kennen en begrijpen van de inhoud, het ordeningskader en de modaliteiten van het leerplan.

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

De aanbevelingen en mogelijke implementatietools zijn gecategoriseerd op het niveau van het leerplan an sich, het ordeningskader en andere visuele voorstellingen van leeruitkomsten of leerinhouden, de doelen, de leerlijnen en ontwikkelstappen, en tenslotte de digitale platforms

a) *Leerplan*

- Het leerplan met een ordening in ontwikkelvelden behouden versus terugkeren naar een leerplan geordend in leergebieden
- Het leerplan zowel onder de vorm van het Zill-boek (met duidelijke inhoudstafel) én online aanbieden
- Een afzonderlijke versie van het leerplan voor het kleuteronderwijs voorzien
- De terminologie van de leraren in het leerplan gebruiken
- Een beknopte versie van het leerplan onder de vorm van een leerplanklapper voorzien
- Minder technisch, academisch taal, gebruik van “eenvoudigere taal”
- Aandacht voor eenvoud en overzicht opbouw leerplan (cfr. ontwikkelingsplan)
- Een “leidraad” bij de “foute” zoektocht naar specifiekere leerinhouden (vb. puzzelen)

Quote(s)

“Persoonlijk zou ik terug willen naar de leerplannen van 15-20 jaar geleden.”

“Heel vaak worden woorden gebruikt die wij als leerkracht niet begrijpen”

“De website en het boek zijn handig.”

“Ik wil nog meegeven dat ik wel heel blij ben dat er toch ook een papieren boek van Zill bestaat. Ik las het boek meermaals tijdens kwartierlezen. Dit hielp me om me steeds meer te verdiepen in het leerplan. Moest het enkel online te vinden zijn, was me dit niet zo grondig gelukt.”

“Aparte versie met enkel de doelen die nodig zijn voor de kleuters. Niet dat we de rest niet willen weten, maar het zou het zoeken wel makkelijker maken en minder tijdrovend”

“Duidelijke inhoudstafel in het ZILL - leerplanboek”

“Ik heb mijn draai helemaal gevonden binnen Zill, maar we zijn er ook al wel een aantal jaar intensief mee bezig. Ik heb veel gehad aan het boek en de klapper.”

b) *Orderingskader en andere visuele voorstellingen van leeruitkomsten of leerinhouden*

- Twee afzonderlijke ontwikkelvelden voor de leerinhouden van Nederlands en Frans voorzien
- Streven naar een zo logisch mogelijke indeling van doelen binnen de ontwikkelvelden en -thema's
- Voorkeur voor een aan de andere ontwikkelvelden conforme opbouw voor RKG

- Het ordeningskader reduceren waar mogelijk
- Het ordeningskader (onder de vorm van de placemat) is waardevol en dient behouden te worden
- Visuele voorstellingen van leerinhouden met staakwoorden voorzien op het niveau van ontwikkelthema's

Quote(s)

“Ik vind dat de doelen ook niet altijd in het juiste veld staan.”

“Het luik rooms-katholieke godsdienst is anders opgebouwd dan de andere ontwikkelvelden. Voelt vreemd aan.”

“Misschien een andere visuele voorstelling die sterker kan zijn naar schoolteams toe om de opbouw beter te zien (zie Fins curriculum)”

“Overzicht met staakwoorden.”

“Placemat is beknopt en overzichtelijk.”

c) Doelen

- Meer inhouden/kennis opnemen in de generieke doelen met onderliggende leerlijnen
- Het onderscheid tussen basis- en uitbreidingsleerstof zichtbaar maken
- Duidelijker/concretere formuleringen, nu niet altijd eenduidig te interpreteren, gemeenschappelijk taal rond de doelen
- Minder doelen in aantal
- Doelen vertalen naar concreet waarneembaar gedrag zodat ze gemakkelijker te evalueren zijn
- Zorg dat er geen overlap is, overlap vermijden
- Een ‘afbakening’ van de leerinhouden voor het einde van de kleuterschool zichtbaar maken
- Scheppen van duidelijke verwachtingen voor wat kleuters moet kennen en kunnen bij aanvang 1e leerjaar → ontwikkelingsdoelen voor kleuter in de leerlijnen
- Ik-zinnen gebruiken voor de formulering van de generieke doelen
- Voor vaak voorkomende en terugkerende onderwijsarrangementen doelensets aanbieden
- Tools aanbieden om de doelen inhoudelijk te verkennen
- Bij elk doel sowieso een leerlijn noteren (indien mogelijk)
- Doelen van cultuurgebonden ontwikkeling zijn veel duidelijker geschreven, probeer hetzelfde te doen met de doelen voor de persoonsgebonden ontwikkeling.
- Buitengewoon onderwijs zijn de doelen vooral gericht op het gewone onderwijs (= gemeenschappelijk curriculum). Het leerplan is voor hen eerder een bron van inspiratie. Extra tools aanreiken om het leerplan meer als hefboom in te zetten.

Quote(s)

“Sommige doelen zijn heel vrij te interpreteren, dit heeft zijn voor- en nadelen.”

“Duidelijker onderscheid wat ze aan het einde van de kleuterschool echt moeten kunnen.”

“Voorbeelden wat kan horen bij een onthaal (wat iedereen doet) beeld, taal, enz. Nu is het soms veel te algemeen waardoor je vaak dezelfde doelen gaat selecteren.”

“Uitgewerkte spelmaterialen om doelen aan te leren.”

“Ik mis puzzeldoelen.”

d) Leerlijnen en ontwikkelstappen

- Minder cyclische - en meer geschakelde leerlijnen
- Kleinere en duidelijke ontwikkelstappen in de leerlijnen voorzien
- Referentieleeftijden per graad in de leerlijnen

- De leerlijnen voorstellen zoals in de oude leerplannen
- De referentieperioden “smaller” nemen → geen referentieperiode 2,5-12 jaar meer gebruiken
- Van een aantal ontwikkelstappen de referentieperioden “smaller” nemen, wetenschappelijk onderbouwd + leren lezen van de ontwikkelstappen/leerlijnen
- Ontwikkelstappen vertalen naar concreet waarneembaar gedrag zodat ze gemakkelijker te evalueren zijn
- Behapbare, duidelijke leerlijnen noteren.

Quote(s)

“Kleinere, concretere stapjes noteren. (nu te vaag, te ruim)”

“Noteren van concrete voorbeelden en inhouden bij de leerlijn.”

“Kleinere ontwikkelstappen bij bepaalde doelen, duidelijkheid. Geen tijd moeten steken in “wat wordt hier nu bedoeld?”

“De referentieperiodes hebben voordelen maar ook nadelen, de methodes zijn nog jaargebonden”

e) Specifieke aanbevelingen voor leergebieden of ontwikkelvelden

- Leren leren: ‘vollediger afdekken in doelen’ → vermoedelijk niet alles terugvinden
- MM en WT: meer concrete inhoud en kennis in doelen; leerlijnen tijd- en ruimtekaders
- PGO: doelen concreter
- MZ: doelen specifiekere bijvoorbeeld voor zwemmen ; concreter ; niet enkel voor LO-leraren ; koppeling met Multimove
- MU: minder doelen en overzichtelijker
- ME: minder doelen
- WD: aanwijzend tellen niet ‘pushen’ tot 10 ; meer inzetten op inzicht in hoeveelheden en vergelijken van hoeveelheden ; doelen specifiekere ; leerlijn computationeel denken
- TO: niet ‘hakken en plakken’; eenvoudiger bewoording; concreter; spelling specifiekere; lezen specifiekere
- RKG: update; concreter; minder

f) Digitale platforms

- Het leerplan zowel onder de vorm van het Zill-boek (met duidelijke inhoudstafel) én online aanbieden
- De Zill-selector behouden
- De zoekfunctie optimaliseren op het vlak van effectiviteit
- Het doelenregistratiesysteem breder kenbaar maken
- Rapportage tot op niveau ontwikkelstap, nu niet in elk registratiesysteem voorzien.
- Een methodiek voorzien waarbij concordanties snel zichtbaar worden
- Integratie van leerlijnen voor AN in digitale systemen
- Eén online platform aanbieden waar alles op staat (het waartoe, wat en hoe; m.n. leerplan en PRO.-site)
- Een afdrufunctie voor doelen inbouwen
- Instructiefilmpjes om met de Zill-website te werken
- In de zorgmodule ook doelen kunnen selecteren.

Quote(s)

“Zoekfunctie op kernwoorden verbeteren.”

“Digitaal kunnen opzoeken via de letter en cijfercode.”

“Een duidelijke kijk op de eindtermen en de concorderende doelen in de ZILL-selector zou praktisch zijn.”

“Vanuit het leerplan een digitale tool om aan te vinken waar je per schooljaar of leeftijdsgroep aan werkt in activiteiten, routines, vaste momenten, hoekenwerking, projecten, ... Niet vanuit een digitale agenda = planlast!”

“Kort stappenplan en filmpje om ermee te werken online.”

Bijkomende aanbevelingen van de pedagogisch begeleiders

- Zorg voor een uniforme structuur en formulering binnen het leerplan, om verwarring te voorkomen en de praktische toepassing te vergemakkelijken.

Factor 3: De waarde van *Zin in leren! Zin in leven!* onderschrijven

Duiding

Om het leerplan waarheidsgetrouw te kunnen invoeren moeten de leraren en pedagogisch begeleiders de waarde van *Zin in leren! Zin in leven (er)kennen* en onderschrijven. In functie daarvan is het belangrijk dat alle betrokken actoren zin en betekenis kunnen geven aan het leerplan. *Zin in leren! Zin in leven!* is een hedendaags leerplan dat anticipeert op de maatschappelijke verwachtingen van de 21ste eeuw en wetenschappelijk onderbouwd is vanuit een eclectische benadering op ‘goed onderwijs’ (Van den Branden, 2015; Valcke, 2019)

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

- Erkenning van de waarde van ‘*Zin in leren! Zin in leven!*’ door gebruikers uitdragen
- De status en de eigenheid van het leerplan ‘*Zin in leren! Zin in leven!*’ scherper stellen en situeren in het onderwijslandschap
- Implicaties van werken met *Zin in leren! Zin in leven!* voor de didactische aanpak verduidelijken

Quote(s)

“Ik werk graag met het leerplan dus ik denk niet dadelijk aan verbeteringen.”

“En in plaats van een goede Zill te maken, maak eens goede doordachte methodes. En wat is Zill nog? De eindtermen moeten behaald worden, maar zeg ons concreet hoe.”

“Handvaten voor effectieve didactiek. “

Bijkomende aanbevelingen van de pedagogisch begeleiders

- Stimuleer een brede implementatie van digitale systemen voor doelenrapportage.
- Benadruk het belang van het leerplan als leidraad voor ontwikkelingsgericht onderwijs, waarbij de overgang tussen kleuter- en lager onderwijs vloeiend verloopt.

Factor 4: Positieve effecten van *Zin in leren! Zin in leven!* ervaren

Duiding

Het ervaren van positieve effecten is een ware energiebron om met de implementatie van *Zin in leren! Zin in leven!* bezig te blijven. Zonder het ervaren van positieve effecten zullen betrokken actoren niet snel geneigd zijn om hun eigen visie op onderwijs af te stemmen op de visie van *Zin in leren! Zin in leven!* (Kelchtermans, 2007).

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

- Het schema van de Krachtige Leeromgeving als handvat gebruiken om de visie van *Zin in leren! Zin in leven!* te operationaliseren en doelgericht te werken
- Het aanbod van praktijkvoorbeelden uitbreiden (diverser) - in het bijzonder voor de kleuterschool
- (Leergebiedoverschrijdende) methodes conform Zill (het wat en het hoe) gebruiken op school in combinatie met eigen ontwikkelde onderwijsarrangementen
- Ondersteuning aanbieden voor het gebruik van evaluatie-instrumenten conform Zill (het wat en het hoe)
- De leraren wegwijs maken naar een overzichtelijke en inspirerende PRO.-site
- Didactische suggesties opnemen in het leerplan
- Leermiddelen aanbieden voor onderwijsarrangementen rond PGO

Quote(s)

“Er wordt zelden vertrokken vanuit de doelen... men gebruikt nu methodes. Er wordt veel minder nagedacht over doelen. Men gaat ervan uit dat methodes goed zijn.”

“De Zill-bib zie ik nog graag verder aangevuld. Bij sommige doelen heel concrete voorbeelden voorzien om ze te verduidelijken.”

“Goeie doordachte methodes die voor meer dan de helft van de kinderen werkt. Dat zou een wonder voor onze school zijn, en voor vele scholen, denk ik.”

“Concrete tips om sommige doelen te kunnen evalueren.”

“De pro-site staat vol info maar is niet overzichtelijk voor mij. Een overzichtelijke site zou voor mij wel werken.”

“Methoden die overkoepelend en thematisch werken. Geen aparte methode voor rekenen, taal, ...”

“Materiaal om aan de persoonsgebonden doelen te werken. Ik denk dat heel weinig leerkrachten hier doelgericht aan werken.”

“Didactische suggesties - deze stonden vroeger wel in de leerplannen.”

Bijkomende aanbevelingen van de pedagogisch begeleiders

- Verhoog de professionaliteit van leraren door hen te ondersteunen bij het interpreteren en toepassen van de doelen.
Moedig het gebruik van ontwikkelstappen aan om de focus en richting te bepalen bij het plannen van leeractiviteiten.
- Integreer het gebruik van gewenste leeruitkomsten in het proces van doelgericht werken en bij het maken van keuzes van doelen. Dit vergroot de effectiviteit van het onderwijsproces.
- Stimuleer het gebruik van ik-zinnen bij het opstellen van evaluaties en feedback, in plaats van het traditionele puntensysteem. Dit bevordert een meer holistische benadering van leerprestaties en groei.

Factor 5: Implementatiewijze

Duiding

Zin in leren! Zin in leven! implementeren kan gebeuren via verschillende strategieën: door eerst stil te staan bij de visie van het leerplan of door de dagelijkse praktijk als vertrekpunt te nemen. Ook een mengvorm behoort tot de mogelijkheden.

Scholen kunnen voor verschillende implementatietrajecten kiezen, bijvoorbeeld voor een traject met begeleiding van het volledige schoolteam, een traject met begeleiding van een kernteam, een traject met de begeleiding vanuit een lerend netwerk of een zelfstandig traject met een minimum aan begeleiding.

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

- Een implementatietraject aanbieden waarbij alle betrokkenen dezelfde info uit eerste hand vernemen
- Een implementatietraject tot op het niveau van elke leraar
- Een gratis implementatietraject
- Een implementatiestrategie voorzien waarin zowel visie, inhoud als praktijk aan bod komen
- Herhaling voorzien in de implementatiestrategie
- Een gefaseerde implementatiestrategie (bijvoorbeeld per ontwikkelveld) kunnen volgen
- Persoonlijke studietijd (structureel) inbouwen in de implementatiestrategie
- Een implementatiestrategie aanreiken die niet enkel gericht is op de implementatie van de veranderingen maar die ook nog eens de essentie van *Zin in leren! Zin in leven!* aanhaalt

Bijkomende aanbevelingen van de pedagogisch begeleiders

- Ontwikkel een meerjarenplan voor implementatie met duidelijke doelen voor elk jaar en een gerichte aanpak voor nascholing.
- Stimuleer samenwerking door centrale ontwikkeling en aanbod van materiaal en benoem ZILL-coaches om de implementatie te begeleiden.

Quote(s)

“Meer gratis ondersteuning voor het hele team.”

“Zodat iedereen dezelfde info uit eerste hand ontvangt.”

“Het zal zeker nodig zijn dat de pedagogische begeleiding voldoende tijd neemt om schoolteams te helpen bij de implementatie tijdens personeelsvergaderingen en pedagogische studiedagen. En niet enkel de theoretische kant te bekijken, maar zeker de praktische kant => dus de leerkrachten handvaten geven waarmee ze direct aan de slag kunnen gaan.”

“Verandering en duurzame implementatie vraagt tijd en herhaling.”

“Tijd om elk domein grondig te bekijken, analyseren. Ik ontdek soms nog steeds betere of een keer een nieuw doel.”

“In mijn functie als zorg besef ik heel goed dat er tijd moet genomen worden om het boek, platform te verkennen en regelmatig opnieuw te lezen.”

“Nu we ermee aan de slag zijn gegaan zou het nog eens hernemen van alle uitleg welkom zijn. Alles zou dan sneller begrepen en meegenomen worden. Ook alles nog eens gestructureerd aanbieden. Het was heel veel om onder de knie te krijgen.”

“Het zou beter zijn als elke school verplicht individueel ondersteund werd. Door met kernteam te werken bij ons op school is de juiste info niet tot bij de klasleerkracht gekomen.”

Factor 6: Communicatie

Duiding

Communicatie is de sleutel tot een goede relatie en correcte informatieoverdracht. Met betrekking tot *Zin in leren! Zin in leven!* is dit dan ook niet anders. We onderscheiden met betrekking tot communicatie drie sub-factoren: faciliteiten voor formele communicatie, principes voor effectieve communicatie en tenslotte anticiperen en reageren op weerstand (Menten, 2004; Thomas & Murphy, 2000; Vanhoof & Van Petegem, 2017).

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

- Huidige communicatiekanalen
- Multimedia
- Gelijktijdig, gelijktijdig en met alle betrokkenen communiceren

Quote(s)

“Regelmatig een mailtje/bericht waarin kort een bepaald zill-doel extra wordt toegelicht, voorbeelden...”

“Filmpjes”

“Ook horen we niet altijd en overal dezelfde uitleg”

Bijkomende aanbevelingen van de pedagogisch begeleiders

- Moedig scholen aan om de ik-zinnen uit de ZILL-brochure voor ouders te gebruiken als leidraad bij het opstellen van opvoedingsprojecten. Dit versterkt de verbinding tussen school, ouders en leerlingen.

Factor 7: Ondersteuning en professionalisering

Duiding

De ondersteuning en professionalisering kan zich situeren in de voorbereiding van het implementatieproces, tijdens het implementatieproces en bij opvolging van de implementatie. Er kan een waaier aan formats van ondersteuning en professionalisering aangeboden worden over verschillende onderwerpen en voor diverse doelgroepen (Timperley, 2007).

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

- Blijvende coaching op school door pedagogisch begeleiders voorzien
- Diverse formats van aanbod voorzien: pedagogische studiedagen, personeelsvergaderingen, infosessies, leerplanacademies, tools, nascholingen, ...
- Een algemene voorstelling over *Zin in leren! Zin in leven!* voorzien
- In het aanbod zowel de inhoudelijke verkenning (veranderingen) van het leerplan als suggesties voor de praktijk opnemen
- Nascholingen over alle leergebieden aanbieden
- Afgestemd aanbod voor nieuwe leraren, zij-instromers en BuO voorzien

Quote(s)

“Het zal zeker nodig zijn dat de pedagogische begeleiding voldoende tijd neemt om schoolteams te helpen bij de implementatie tijdens personeelsvergaderingen en pedagogische studiedagen. En niet enkel de theoretische kant te bekijken, maar zeker de praktische kant => dus de leerkrachten handvaten geven waarmee ze direct aan de slag kunnen gaan.”

“Bij de introductie van ZILL kregen alle scholen een voorstelling van het leerplan. Dit was toen nog heel onduidelijk (voor de makers zelf blijkbaar ook). Ondertussen denk ik dat hier veel meer richting aan gegeven is, merk ik bij pedagogische begeleiders ook veel meer knowhow. Misschien is het dé moment om dit nog eens opnieuw en duidelijker te brengen.”

“Blijvende nascholingen, zeker ook voor starters en zij-instromers.”

“Bij de implementatie zijn we verwend met infosessies, leerplanacademies, studiedagen, werkvormen, leerplanboek, kader, leerplansite met voorbeelden, verduidelijking We hebben dit low budget kunnen aanpakken en zijn tevreden over de bereikbaarheid van pedagogische begeleiding. Bij veranderingen zou het een luxe zijn als we hier weer op kunnen rekenen.”

Specifieke aanbevelingen voor leergebieden of ontwikkelvelden

- Nascholingen WO
- Nascholingen RKG
- Extra ondersteuning rond MU
- Extra ondersteuning rond ME

Factor 8: Adaptieve cultuur

Duiding

De implementatie van *Zin in leren! Zin in leven!* impliceert een grote verandering op alle betrokken niveaus en bij alle betrokken actoren. Alle betrokken partijen worden uitgedaagd om uit hun comfortzone te treden, te anticiperen op veranderende omstandigheden en zich daaraan aan te passen.

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

- Tijdig anticiperen door CURbao op mogelijke weerstand in het werkveld ten gevolge van veranderingen in het leerplan → door aanpassingen eindtermen → = aangeven dat we dit ten goede zullen doen nav bevraging/opmerkingen/ ervaringen
- Teams ondersteunen bij het in vraag stellen van de eigen praktijk en schoolwerking
- Ondersteuning aanbieden bij het aanwenden van het ‘eigenaarschap’ bij *Zin in leren! Zin in leven!* voor: de uitwerking van 1B-trajecten, het maken van schooleigen leerlijnen of leerstofoverzichten per leerjaar, het kiezen/maken/gebruiken van een KVS-LVS, afspraken rond agendagebruik, ...
- Het leerplan onder de vorm van een personaliseerbaar werkinstrument aanbieden (Vb. boek/map waar notities in opgenomen kunnen worden enz.)

Quote(s)

“Ik vind persoonlijk dat het onderwijs zóveel complexer geworden is, zo veel moeilijker geworden is, zoveel meer energie en tijd vraagt in vergelijking met vroeger.”

“Concretere, specifiekere doelen. Vooral voor kinderen waarbij het van belang is je te beperken tot basisleerstof om te komen tot 1B.”

“Ik mis de doelen in de vorm van een werkdocument waar bij kan noteren,.. map-vorm ofzo”

“Een leerlingvolgsysteem met de zill-doelen. Als werktuul om te observeren.”

“Ped. begeleiding die helpt schooleigen leerlijnen te maken vertrekken vanuit ZILL.”

“Bijscholing of voorbeelden van andere leerkrachten hun agenda en werkwijze.”

Factor 9: Structuur en organisatie

Duiding

De implementatie van een grootschalige vernieuwing veronderstelt daarop afgestemde structuren. Dit impliceert ook het anders organiseren van een aantal daarmee gepaard gaande aspecten van de taakuitvoering (Fluit, Bakker et al., 2016; Jennes, 2017)

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

- De school anders organiseren conform de (veranderende) schoolcontext
- Co-teaching integreren indien relevant
- De infrastructuur of inrichting op klas- en/of schoolniveau aanpassen aan de (veranderende) schoolcontext

Quote(s)

“Het moet gewoon anders. Niet meer 1 leerkracht voor 1 klasgroep. Als ondersteuning is een extra collega om deze taken mee te delen eigenlijk een must om dit allemaal goed te kunnen doen. De klasgroep die nu voor u staat, is zoveel veranderd. De leerkracht vooraan doet zijn uiterste best, maar als perfectionist moet je nu tegen eigen wil veel loslaten. Dat doet het mentaal welbevinden geen deugd. Meer ondersteuning in de klas is meer dan nodig en eigenlijk moeten we onze klas en leeromgeving anders organiseren en dat is nu alleen heel zwaar. Onze kinderen verdienen dit.”

“De inrichting van de klas zou anders moeten.”

“Meer ruimte, andere meubelen.”

“Meer plaats en ruimte om te kunnen bewegen, extra lokaal.”

“Klassen in verbinding kunnen stellen om zo ook te kunnen samenwerken en differentiëren.”

Factor 10: Zorg dragen voor het vernieuwingsproces

Duiding

Zorg dragen voor het vernieuwingsproces impliceert niet alleen tijd voorzien en nemen voor de implementatie, maar veronderstelt ook het beschikken over de capaciteit om een strategie te bepalen, op de eigen werking te reflecteren en deze bij te sturen (Horsman & Tjio, 2006; Katholiek Onderwijs Vlaanderen, z.d.).

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

- Ondersteuning voorzien voor en bij laagdrempelige kwaliteitsontwikkeling rond de implementatie van de vernieuwing
- Voorkomen dat de veranderingen leiden tot planlast
- Voldoende tijd voorzien om zich de veranderingen eigen te maken

Quote(s)

“Tijd!!!!!!!!!! “

“Geef ons meer vertrouwen om ons voor te bereiden met concrete materialen i.p.v. alles te moeten noteren over hoe we dit zullen aanpakken-implementeren-beogen-opvolgen. Nu is het vaak kiezen.....en dat uit zich soms in zelf bevriezen. “

“Wat minder planlast, minder administratie, ...”

“Het vraagt toch nog tijd om elk veld goed te verkennen. De onderliggende doelen en ontwikkelstappen zijn niet te onderschatten.”

Factor 11: Samenwerking

Duiding

De implementatie van *Zin in leren! Zin in leven!* is een teamgebeuren. Een basisvoorwaarde om binnen en over scholen heen samen te werken is de aanwezigheid van een open (leer)sfeer. Enkel dan komt men tot het delen van ideeën, ervaringen, expertise, bedenkingen, vragen en opbouwende kritiek (Belbin, 1998; Cohn, 1997; Vanhoof & Van Petegem, 2017). Ook de nauwe samenwerking tussen schoolteam(s) en pedagogisch begeleiders is van belang om de ondersteuning beter af te stemmen op de noden van de school en het gelijkstellen van verwachtingen.

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

- Uitwisselingsmogelijkheden binnen en over scholen heen voorzien om positieve en negatieve ervaringen met elkaar te delen
- Structurele overlegtijd voorzien op school om leerplandiscours met collega's te voeren
- Tools aanbieden om op teamniveau rond *Zin in leren! Zin in leven!* te werken
- Bij implementatie ook focus leggen op leerplandiscours en rol van de schoolleider/beleidsvoerend vermogen hierin benoemen.

Quote(s)

“Regelmatig opfrissen samen met collega's, ook van andere scholen.”

“Overleg is op onze school niet ingebed, het gebeurt na schooltijd of tussendoor. Vaak gaat het niet over de leerdoelen, maar over praktische schikkingen.”

“Praktijkervaringen (zowel positief als negatief) binnen bepaalde thema's die ik kan delen met het team.”

“Tools om onderling met collega's in overleg te gaan rond het opbouwen van leerlijnen. (vb. fiches met richtvragen).”

Factor 12: (Bege)leiding

Duiding

Het schoolteam zet voor de implementatie van *Zin in leren! Zin in leven!* in de eerste plaats het eigen aanwezig beleidsvoerend vermogen in. De pedagogisch begeleiders kunnen het implementatieproces wel ondersteunen, maar het schoolteam mag niet van hen afhankelijk worden. Participerend leiderschap is de sleutel tot een succesvolle implementatie van het leerplan op school (Cohn, 1997; Vanhoof & Van Petegem, 2017).

Aanbevelingen van de gebruikersgroep

- (Bege)leiders geven leraren bevestiging rond wat goed loopt
- Ondersteuning door pedagogisch begeleiders vanuit een coachende rol
- Teams motiveren om met *Zin in leren! Zin in leven!* verder/opnieuw aan de slag gaan

Quote(s)

“Ik doe mijn best om alles zo goed mogelijk te doen, maar soms vraag je je af of je goed bezig bent. Dus ergens mis ik soms de bevestiging of je al dan niet goed bezig bent op je school.”

“Coaching van pedagogische begeleiding.”

“Motivatie om het team opnieuw met dit leerplan aan de slag te laten gaan.”

Factor 13: Context

Duiding

Het implementeren van *Zin in leren! Zin in leven!* gebeurt niet in een vacuüm. Zowel externe als interne contextfactoren beïnvloeden de implementatie.

Aanbevelingen van de gebruikersgroep:

- Steeds meer Evidence Informed werken in onderwijs (bij voorkeur vanuit cognitivisme) → In juiste perspectief plaatsen
- Proces en product van nieuwe ODET → Goede communicatie-, informatie- en implementatiestrategie uitwerken voor aanpassingen in *Zin in leren! Zin in leven!*
- Komst van de Vlaamse Toetsen → In juist perspectief plaatsen
- Veel negatieve berichtgeving over onderwijs in media → Positieve berichtgeving vanuit KathOndVla
- Tegenstrijdigheden over *Zin in leren! Zin in Leven!* (inspectie versus pedagogische begeleiding) → Overleg CURbao - inspectie
- Aanbod over *Zin in leren! Zin in Leven!* in lerarenopleiding → Afstemming
- Weinig budget voor scholen → Kostenbesparende implementatie
- Lerarentekort en lerarenverloop in de scholen → *meerjarenwerf* 😞

Quote(s)

“Nu door Tim Surma, Pedro Debruyckere, e.a. verkondigd wordt dat kennisverwerving zo essentieel is in het onderwijs, had ik graag een meer concrete invulling van het leerplan gezien.”

“Graag tabula rasa, te beginnen met de visie op leren. Laat a.u.b. het sociaal constructivisme voor wat het is en schakel asap naar wetenschappelijk onderbouwde inzichten om een nieuwe basis te maken. Inzichten uit longitudinaal, internationaal robuust onderzoek die al decennia lang aangetoond hebben hoe leren werkt en hoe lesgeven werkt.”

“Budget om materiaal te kopen.”

“Evaluatietips misschien? Sluiten ze goed aan bij de aankomende 'Vlaamse Toetsen'?”

“De implementatie loopt stroef omwille van verloop leerkrachten.”

“Ook de persoon van de pedagogische begeleidingsdienst vertelde ons dat we goed bezig waren. Tot het moment dat de inspectie langskwam dit schooljaar... Ik werk al drie jaar lang keihard met Zill (ik steek hier héél veel uren in) en zou graag weten of ik het goed doe of niet. Ik mis begeleiding die eveneens de tegenstrijdigheden van de pedagogische begeleidingsdienst en inspectie kan uitklaren. Op deze manier werkt het demotiverend en laat dat nu net niet de bedoeling zijn in het onderwijs.”

“We moeten voorbereiden, differentiëren, mails beantwoorden, de rang doen, de klas vegen, vuilbakken ledigen, materiaal voor ons klas gaan kopen, kopies maken, materiaal klaarzetten, activiteiten buiten school regelen, ... we hebben geen tijd voor alles wat er van ons verwacht wordt. We zijn ook psycholoog, We moeten ALLES kunnen en komen steeds maar negatief in de media.”

“Ik vind het leerplan zeer duidelijk en kan het makkelijk gebruiken. Ik ben net afgestudeerd, aan de hogeschool. Ze hebben me helemaal op weg geholpen voor het gebruiken van het leerplan.”

Bijkomende aanbevelingen van de pedagogisch begeleiders:

- Het betrekken van hogescholen kan ook waardevol zijn voor het begrijpen en implementeren van het leerplan.

Conclusie

Via de gebruikerservaring werd nagegaan hoe scholen en leraren(teams) met het leerplan *Zin in leren! Zin in leven!* werken en gepeild naar de implementatie-ervaringen van de begeleiders en nascholers.

Uit de analyse blijkt dat gebruikers het ‘eigenaarschap’ dat het leerplan *Zin in leren! Zin in leven!* voor de onderwijspraktijk faciliteert beschouwen als een kans, terwijl dit eigenaarschap net voor anderen een uitdaging blijkt te zijn.

Bij de inhoudelijke herwerking van *Zin in leren! Zin in leven!* dient aan de verwachtingen van beide gebruikersprofielen tegemoet gekomen te worden. Naast inhoudelijke aanbevelingen licht uit de analyse ook op dat de gebruikers vragende partij zijn voor een degelijke ondersteuning bij de implementatie van het herwerkte leerplan.

De inhoudelijke aanbevelingen vormen samen met nieuwe wetenschappelijke inzichten een toetsbasis voor de herwerking van de huidige doelen in het leerplan. Eenerzijds zullen de leerplanontwikkelaars het leerplan moeten aanpassen naar de nieuwe ontwikkelingsdoelen en eindtermen, anderzijds biedt deze verplichting net een kans om het leerplan te optimaliseren vanuit de aanbevelingen die hier verzameld zijn. Tijdens het aanpassingsproces zal terugkoppeling met het werkveld een essentiële stap zijn om af te toetsen of de aangepaste doelen voldoende kunnen tegemoetkomen aan alle wensen van gebruikers.

De aanbevelingen uit de gebruikersbevraging, zowel op het niveau van de processen over onderwijsvisie en didactisch handelen als de beleidsmatige en organisatorische processen, worden de volgende maanden binnen de huidige contouren van Katholiek Onderwijs Vlaanderen door CURbao gewogen naar ‘levensvatbaarheid’, dit vanuit een wenselijke, realistische en kritische invalshoek (Mulder, 2012). Dit zal resulteren in te borgen en bij te sturen aanbevelingen voor het implementatieproces op het niveau van de dertien beïnvloedende factoren voor de implementatie van het herwerkte leerplan *Zin in leren! Zin in leven!* Katholiek Onderwijs Vlaanderen.

De levensvatbare suggesties op het niveau van de dertien beïnvloedende factoren zullen als handvatten gebruikt worden voor de ontwikkeling van een breed gedragen implementatieplan op meso- en macroniveau. Het is wenselijk om een lange termijn-implementatieplan op te stellen dat zowel de adoptie, de inwerkingstreding, als het duurzaam onderhoud van de implementatie van *Zin in leren! Zin in leven!* faciliteert ten einde alle betrokken actoren binnen Katholiek Onderwijs Vlaanderen maximaal te kunnen ondersteunen bij de onderwijsvernieuwing die het leerproces van onze leerlingen ten goede komt (McKenney & Reeves, 2019; Rogers, 1962, 2003).

Referenties

- Belbin, M. (1998). Teamrollen op het werk. Schoonhoven: Academic Service.
- Cohn, R. C. (1997). Van psychoanalyse naar themagecentreerde interactie. Bouwstenen voor een pedagogisch systeem voor onderwijs, vorming en hulpverlening. Soest: Nelissen.
- Fluit, D., Struyf, E. & Bakker, C. (2016). Samen lesgeven. Co-teaching in de praktijk. Kalmthout: Pelckmans Pro.
- Horsman, K., & Tjio, I. (2006). ISISQ5 Saus of Marinade. Kwaliteitsbeleid op scholen voor voortgezet onderwijs. Utrecht: ISISQ5.
- Jennes, A. (2017). Krachtig leren in de klas? Kies voor co-teaching. In *Dialogo* (2), 20-27.
- Katholiek Onderwijs Vlaanderen. (2016). Visietekst kwaliteitsontwikkeling. Geraadpleegd op 15 september 2017, van <https://pincette.vsko.be/meta/properties/dc-identificer/Idc-20161118-5>.
- Katholiek Onderwijs Vlaanderen (2018). Zill? Ziezo! Een exploratief onderzoek rond één jaar implementatieproces *Zin in leren! Zin in leven!* in proeftuinscholen. Brussel: DOKO.
- Katholiek Onderwijs Vlaanderen (z.d.). Wat is kwaliteitsontwikkeling? PRO.-site. Geraadpleegd op 17 mei 2024, van <https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/ontwikkelen-van-kwaliteit/wat-is-kwaliteitontwikkeling>
- Kelchtermans, G. (1994). De professionele ontwikkeling van leerkrachten basisonderwijs vanuit het biografisch perspectief (*Studia Pedagogica*, nr 17). Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Kelchtermans, G. (2001). Reflectief ervaringsleren voor leerkrachten. Een werkboek voor opleiders, nascholers en stagebegeleiders. Deurne: Wolters Plantyn.
- Kelchtermans, G. (2007). Proeftuinen, praktijkvoorbeelden en professionele schoolteams: succesvol werken aan onderwijsverbetering. *Tijdschrift voor onderwijsrecht en onderwijsbeleid*, 6, 660-665.
- McKenney, S., & Reeves, T. (2019). *Conducting Educational Design Research* (2nd ed). Routledge.
- Menten, H. (2004). Managen van weerstanden in het onderwijs. Hoe weerbaar ben je als veranderaar tegen weerstanden? *Personeel en Organisatie*, afl. 5, pp. 1-15
- Mulder, P. (2012). Walt Disney methode. Retrieved from ToolsHero: <https://www.toolshero.nl/creativiteit/walt-disney-methode/>
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusions of innovation* (5th ed). New York: Free Press.
- Thomas, J.P., Murphy, H.A. & Hildebrandt, H.W. (2000). *Effective Business Communication- 7th Edition*. New York: McGraw-Hill.
- Timperley, H., Wilson, A., Barrar, H. & Fung, I (2007). *Teacher professional learning and development: Best Evidence Synthesis Iteration (BES)*. Wellington: Ministry of education.
- Valcke, 2010; 2019 *Onderwijskunde als ontwerpwetenschap*
- Van den Branden, K. (2015). *Onderwijs voor de 21ste eeuw*. Leuven: Acco.
- Vanhoof, J. & Van Petegem, P. (2017). *Doeltreffend schoolbeleid. Praktijkboek beleidsvoerend vermogen in scholen*. Leuven/Den Haag: Acco.